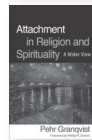

In deze rubriek treft u besprekingen van recent verschenen publicaties die betrekking hebben op het grensvlak van psychologie en psychiatrie, en geloof en zingeving. Daarnaast wordt u op de hoogte gehouden van boeken die eveneens verschenen zijn, en voor u als lezer mogelijk interessant kunnen zijn. Mocht u zelf een interessante publicatie tegen zijn gekomen, en een boekbespreking willen schrijven, maakt u zich aan mij als boekenredacteur kenbaar. U krijgt de publicatie dan (zo nodig) toegestuurd. Bij aanlevering van een recensie, krijgt u als dank het boek kado!

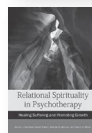
LEESTIPS

Glas, G. (2019). *Person-centred care in psychiatry: Self-relational, contextual and normative perspectives*. Routledge.

Granqvist, P. (2020). *Attachment in religion and spirituality: A wider view*. Guilford.

Devor, N. G. (2020). *Relational spirituality in psychotherapy: Healing suffering and promoting growth*. APA Books.

BOEKBESPREKINGEN

Praktijkboek Presentie

Voor wie bekend is met de ‘presentiebenadering’ of er al mee werkt, zal dit boek niets nieuws bevatten, maar voor wie er kennis van wil nemen of er in opgeleid wil worden biedt dit boek een voortreffelijke introductie. Het is bedoeld als leerboek voor onderwijssituaties, met name voor studenten op hbo niveau. Aan het boek is ook een website gekoppeld die toegang geeft tot reflectievragen, filmpjes en oefeningen. Er is ook een handleiding beschikbaar voor docenten die het boek voorschrijven als verplichte literatuur.

Het boek bestaat uit 3 delen. In het eerste deel worden de belangrijkste begrippen geïntroduceerd, een werkdefinitie gegeven, en het doel omschreven. Hier maken de auteurs duidelijk dat de presentiebenadering een zorg-ethische

Elly Beurskens, Marjolein van der Linde, Andries Baart, *Praktijkboek Presentie*. Uitgeverij Coutinho, 2e druk 2020, 216pp.

benadering is, met duidelijke normatieve uitgangspunten over wat zorg tot goede zorg maakt. Ze omschrijven zorg als ‘iets wat uit zichzelf zou vergaan, voort laten bestaan’ (22), een omschrijving die zij ontleen aan de bekende zorgethica, Joan Tronto. In het tweede deel bieden ze een methodische

uitwerking van de presentiebenadering middels een uitwerking van de begrippen waarnemen, aansluiten, afstemmen, relatiegericht werken, erbij blijven (ook als daar niet direct iets door wordt opgelost). In het derde, meer theoretische deel, bespreken de auteurs de betekenis van de presentiebenadering voor professionals en organisaties. Hierin gaat het over de ‘praktische wijsheid’ die de professional nodig heeft om ‘present’ te kunnen werken, en over hoe je presentiegericht werken kunt leren.

In het nawoord legt Andries Baart, grondlegger van de presentiebenadering, nog eens uit dat presentie veel meer is dan een mooie praktijktheorie die goed blijkt te werken in zorgsituaties. Het gaat hem veel dieper en breder om een fatsoenlijke samenleving, dat wil zeggen een samen-

leving waarin iedereen die kwetsbaar is (lichamelijk, economisch, sociaal) er toe doet en zorg moet ontvangen. Dit laatste noemt hij een ‘ruw en scherp randje’ (205) aan presentie, omdat de filosofie van presentie uitgaat van wederzijdse afhankelijkheid van mensen om goed te kunnen leven. Tijdens de coronacrisis zijn de ‘netwerken van afhankelijkheid’ waarin mensen leven pregnant zichtbaar geworden. Zoals Baart schrijft (voor de coronacrisis!): ”zonder de ander komt er geen brood op mijn tafel, krijgen mijn kinderen geen onderwijs, is er geen trein die mijervoert, geen boer die koffie voor mij teelt, geen politicus die het land bestuurt, geen aannemer die onze huizen bouwt en geen bank die dat financiert.” (205)

Wat opvalt is hoezeer de presentiebenadering over een eigen taal beschikt. Termen als ‘latende modus’, ‘inschrijfbaarheid’, ‘finaliteit’, ‘verdunde ernst’, ‘leedfeit’, ‘scharrelruimte’, zijn allemaal uit-

vindingen die deze zienswijze karakteriseren. Heel fijnzinnig wordt een analyse gegeven van termen als ‘aansluiten’, ‘afstemmen’, ‘aandacht’, ‘waarnemen’, ‘eenzaamheid,’ en de ‘opgave’ waar de zorgvrager voor staat. Wat verder opvalt is hoezeer moreel beraad een integraal onderdeel is van deze benadering: niet *afleiden* (uit regels), maar *afwegen* (van waarden) is leidend om te komen tot goede zorg.

Er is wel eens kritiek geweest op de presentiebenadering, namelijk dat zij een gering theologisch gehalte heeft. Maar dit boekje lezend viel me op hoe onbekommerd termen als ‘troost,’ ‘bekommerenis,’ en ‘morele juistheid’ worden geïntroduceerd. Bovendien wordt het normatieve karakter van de benadering duidelijk: het biedt een alternatief paradigma, een *tegenverhaal* tegen de hegemonie van een technocratische rationaliteit in de gezondheidszorg (en de samenleving). De auteurs doen dit zonder polemisch te worden, wat in het

verleden nog wel eens gebeurde in presentaties waarin ‘presentie’ tegenover ‘interventie’ werd gezet. Het geeft aan hoe volwassen deze stroming inmiddels is geworden.

Dit boek doet zijn titel eer aan met de overweldigende hoeveelheid praktijkvoorbeelden, intermezzo’s en casuïstiek waarmee de uitgangspunten steeds worden geïllustreerd. Tegelijk denk ik wel dat begeleiding nodig is om het gepresenteerde materiaal tot zijn recht te laten komen in groepswork. Voor mijn eigen praktijk in een psychiatrische kliniek geeft het tal van extra voorbeelden om deze benadering te illustreren.

Wilko van Holten

PERSONALIA

Dr. Wilko van Holten is theoloog en werkt als geestelijk verzorger bij De Voorde, onderdeel van de Forensische Zorgspecialisten in Amersfoort.

Correspondentieadres:
wholten@gmail.com